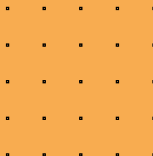
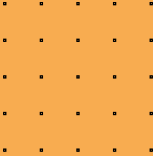
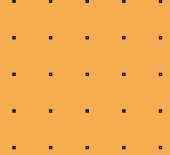

TRANSPARÈNCIA I RENDICIÓ DE COMPTES DELS COSSOS POLICIALS A L'ESTAT ESPANYOL

**Per què és
necessari
aquest
informe?**

Els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides comprometen els Estats a **consolidar institucions públiques més transparents i respectuoses amb els drets humans, garantint l'accés efectiu a la justícia de totes les persones** (ODS 16). A les societats democràtiques i garants de drets, la ciutadania ha de comptar amb les llibertats i condicions necessàries per a una vida digna, que li permetin exercir els seus drets en igualtat, al mateix temps que les institucions puguin desenvolupar les seves funcions de manera segura.

La rendició de comptes de les administracions públiques és una màxima que apel·la als Estats a adoptar mecanismes més moderns, dotats de majors recursos i independència, així com de procediments legals i disciplinaris molt més efectius i transparents. Els cossos policials tenen l'obligació de protegir i acatar els drets fonamentals, i de rendir comptes en el cas que un o una agent els vulneri.

Foto: Álvaro Minguito

En l'àmbit internacional el debat en la matèria es troba plenament vigent. En l'actualitat, més d'una vintena de països a tot el món s'han dotat de mecanismes externs i independents de supervisió de les actuacions policials. Diferents organismes internacionals, com el Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides, han recomanat a l'Estat espanyol la creació d'aquest tipus d'òrgans. Així mateix, cal remarcar que **el Tribunal Europeu de Drets Humans ha condemnat l'Estat en 13 ocasions per no investigar degudament les denúncies de tortures i maltractaments.**

En l'àmbit estatal diverses iniciatives han començat a promoure aquest debat. En són exemples la Comissió d'Estudi sobre el Model Policial al Parlament de Catalunya o **la Comissió de Control i Transparència de la Policia del País Basc**, un òrgan col·legiat amb autonomia funcional respecte l'Ertzaintza i el Departament de Seguretat del Govern basc.

L'objectiu de l'informe es posar a la disposició de la ciutadania, les administracions i forces polítiques una eina d'anàlisi per a la construcció d'un full de ruta en matèria de política pública.

Foto: Bru Aguiló

Amb la finalitat de contribuir al debat públic, s'ha elaborat el present informe, que ofereix un diagnòstic dels mecanismes de transparència i rendició de comptes existents als diferents cossos policials de l'Estat espanyol, sota l'òptica del dret internacional dels drets humans.

El seu objectiu és posar a disposició de la ciutadania i de les administracions i forces polítiques **una eina d'anàlisi per a la construcció d'un full de ruta en matèria de política pública**. Per tal de fer-ho, analitza quins procediments interns existeixen quan es denuncia una violació de drets per part d'un o una agent de policia, així com els mecanismes externs – fora del cos policial – que poden contribuir a una efectiva investigació dels fets. Concretament, l'estudi es fixa en la rendició de comptes policials a les denúncies **per l'ús indegut de la força en context d'ordre públic o protesta, així com per discriminació per perfil ètnico-racial**.

**Què s'hi pot
trobar a
l'informe?**

Com a punt de partida, la investigació aborda la normativa internacional en la matèria, amb l'objectiu d'establir els paràmetres que regeixen l'ús de la força, la prohibició de la discriminació, la investigació efectiva de les violacions de drets humans i la protecció de les víctimes, entre altres elements. Així mateix, fa un repàs per les recomanacions internacionals en la matèria dirigides a l'Estat espanyol, i destaca alguns punts clau de l'actual debat al voltant de la creació d'òrgans externs i independents de supervisió de l'acció policial.

A continuació fa un recorregut pels mecanismes de control i investigació interns dels diferents cossos policials que operen a l'Estat: Policia Nacional, Guàrdia Civil, Mossos d'Esquadra, Ertzaintza, Policia Foral de Navarra i policies locals. En cada cas, s'analitza **l'abans, el durant i el després** de l'operació policial. Així, s'observa primer la part preventiva: la normativa existent en matèria de regulació de l'ús de la força i les armes policials, així com la relativa a l'accés públic d'aquesta informació, com a mesura de transparència que garanteix

Foto: Antonio Sampere

La recerca també aprofundeix en les persones afectades i els múltiples impactes que té en elles la violència institucional.

una adequada rendició de comptes. En segon lloc, s'analitzen els elements que configuren la supervisió a terreny: l'actuació dels superiors jeràrquics, la identificació dels i les agents policials, la traçabilitat de les armes o les mesures existents contra les identificacions per perfil ètnico-racial. Finalment, es repassen els mecanismes d'investigació interns davant de casos de presumpta mala praxis o d'una actuació indiciària de delictes. Amb el fi d'exemplificar els punts anteriors, l'informe inclou 11 casos que han tingut lloc els darrers anys.

Fora dels cossos policials, s'analitza, a més, el paper que exerceix el Poder Judicial com a garant de drets, juntament amb el Ministeri Fiscal. A elles s'hi sumen altres institucions, com el Defensor del Poble (i els seus homònims autonòmics), que també disposen del mandat d'investigar i promoure l'accés efectiu de drets de les persones afectades. Tot plegat, sense perdre de vista el paper clau de la societat civil, els moviments socials, antiracistes i de drets humans, que en reiterades ocasions han desenvolupat diferents iniciatives per a supervisar actuacions policials, denunciar les seves males praxis i construir propostes.

Foto: Adolfo Lujan

Per acabar, la investigació se centra en les persones afectades i els múltiples impactes que té en elles la violència institucional. S'aprofundeix en les seqüeles psicològiques que genera i en les conseqüències associades als processos d'impunitat que apareixen quan els mecanismes de control fallen. També assenjala possibles casos de revictimització per part de les administracions de l'Estat.

**Quines
conclusions
s'han assolit?**

S'han identificat diverses disfuncions que tenen com a resultat que no sempre es produeixi una investigació independent, eficient i efectiva davant de males praxi o actuacions indiciàries de delictes per part d'agents de les Forces i Cossos de Seguretat i que, per tant, no es garanteixin la rendició de comptes i els drets de les persones afectades a la veritat, la justícia, la reparació integral i la no repetició.

1 En virtut del dret internacional dels drets humans i dels principis internacionals d'ús de la força, els estats tenen l'obligació de vetllar perquè l'ús de la força sigui **l'últim recurs, d'acord amb els principis de legalitat, precaució, necessitat, proporcionalitat i no discriminació**. Resulta essencial que els funcionaris encarregats de fer complir la llei rendeixin comptes dels seus actes, inclosa tota decisió d'utilitzar la força. El Comitè de Drets Humans de Nacions Unides ha mostrat la seva **preocupació** en relació amb l'Estat espanyol **per les debilitats de les investigacions de denúncies i sancions relacionades amb l'ús de la força**, així com per la concessió d'indults a agents de la policia, condemnats pel delictes de tortura. Aquest modus operandi confereix als agents de l'Estat una sensació d'impunitat que afavoreix noves violacions de drets.

Foto: Gari Garaialde

2 Els diversos **mecanismes interns de rendició de comptes policials a l'Estat espanyol no són suficientment independents ni eficaços**. A més, el seu funcionament no és de caràcter públic i **les dades sobre procediments disciplinaris incoats no estan disponibles ni desagregades** per tipus d'infracció, mesures cautelars aplicades i número de sancions imposades en relació als tipus d'infraccions comeses. La manca de transparència i publicitat d'aquestes dades dificulta el control públic de l'eficiència i l'efectivitat dels mecanismes interns de control policial. Així mateix, en el cas de les policies locals, s'identifica una gran discrecionalitat dels òrgans municipals (especialment dels ajuntaments) i del cap del cos, que dificulta la fiscalització d'uns cossos que tenen un contacte molt directe amb la ciutadania.

3 **Cap cos policial preveu l'accés públic als seus protocols, pautes d'actuació o instruccions internes que regulen l'ús de la força i les eines i armes policials**. Aquesta manca de transparència dificulta una rendició de comptes adequada i impedeix un control públic dels riscos per a la salut i l'exercici de drets que impliquen determinades armes. En el cas de les policies locals, a més, és competència dels municipis regular de forma específica l'ús de la força i les armes policials mitjançant reglaments i ordres, d'acord amb el marc estatal i autonòmic. Atenent que hi ha 8.131 municipis a tot l'Estat, l'heterogeneïtat és patent, amb un gran número de policies locals que ni tan sols tenen un reglament de règim disciplinari específic, ni regulació pròpia sobre l'armament, el seu procés d'incorporació i la seva normativa d'ús.

4

La falta d'identificació clara i visible als uniformes dels i les agents dificulta la depuració de responsabilitats en casos de males praxis o indiciàriament delictius. En la majoria de cossos policials que compten amb dotacions d'agents antiavalots, la seva identificació a l'uniforme i al casc no és visible des dels 360 graus, limitant-se – excepte al cos de Mossos d'Esquadra, des de 2021, i la Policia Foral – a dur la identificació exclusivament a l'esquena. Així mateix, els mecanismes de traçabilitat de les armes menys letals, especialment els projectils d'energia cinètica – com bales de goma o projectils de foam – no són suficientment eficaços, ni permeten establir amb claredat quin agent els va fer servir, on i sota quines circumstàncies, impedit una correcta rendició de comptes.

5

El Grup de Treball d'Experts sobre els Afrodescendents de Nacions Unides ha definit **les identificacions per perfil ètnico-racial com un “problema endèmic”** a l'Estat espanyol, mentre que l'ECRI sosté que “l'elaboració de perfils segons la raça per part de les autoritats encarregades de fer complir la llei és un problema continu”. **La llei no defineix ni prohibeix de manera expressa aquesta pràctica com a forma de discriminació policial, i tampoc estableix el requeriment de justificar la sospita objectiva que l'ha motivat.** El 2013, la que era aleshores Defensora del Poble va elevar a la Direcció General de Policia un conjunt de recomanacions que el Cos Nacional de Policia no ha implementat. Tampoc ho han fet altres cossos policials autonòmics ni locals. En general, des de les institucions es nega l'existència de les parades per perfil ètnico-racial i no s'introdueixen mecanismes per evitar-les, a excepció de comptades iniciatives de caràcter local.

6

Les deficiències en les investigacions policials internes dels casos de tortura i maltractaments repercuteixen en el resultat de les investigacions judicials. Al mateix temps, en aquest tipus de casos s'identifica que el **Ministeri Fiscal és procliu a la inactivitat**, en no sol·licitar la pràctica de diligències d'instrucció, oposant-se a la pràctica de les mateixes o inclòs sol·licitant de manera anticipada l'arxiu de les actuacions en aquest tipus de casos. Finalment, **s'observa una tendència a què els processos judicials siguin arxivats a la fase d'instrucció**, sense esgotar les possibilitats d'obtenir proves i impossibilitant la celebració del judici, tot i l'existència d'indicis sòlids de criminalitat. S'identifica una manca de formació d'aquests operadors jurídics en eines per a la prova de delictes de tortura i maltractaments, com el Protocol d'Istanbul.

7

Les Defensories del Poble tenen limitacions per a investigar els casos d'ús indegut de la força per part dels cossos policials. Tot i ser organismes de fiscalització de l'administració imprescindible, se'ls hi reconeixen mandats molt amplis, que dificulten la disponibilitat de mitjans personals i materials especialitzats per poder dur a terme una investigació d'índole forense, inclòs l'anàlisi del lloc dels fets. A més, el criteri general és la suspensió de la investigació quan s'inicia un procediment judicial pels mateixos fets. Així mateix, les seves resolucions tenen caràcter de recomanació, i no són directament aplicables i exigibles.

8

A més d'implementar solucions a aquestes disfuncions, i amb l'objectiu d'apuntalar la seva efectivitat, **diferents organismes internacionals han demanat a l'Estat espanyol la creació d'òrgans externs de denúncia i control policial independents, amb competències per a investigar, de manera efectiva, les queixes i denúncies relacionades amb l'ús de la força per part dels cossos policials.** Això és fruit de la constatació que els mecanismes existents per a tractar aquests casos no són suficients per a garantir una investigació i sanció adequades, ni per a la reparació efectiva de les víctimes.

9

La participació activa de la societat civil, a tots els nivells, és indispensable per a la construcció de societats pacífiques, pròsperes i democràtiques. Tot i l'existència de certs mecanismes interns i externs propis de la institució, **el control i la fiscalització de l'actuació policial** per part d'organitzacions de drets humans, moviments socials, mitjans de comunicació, centres d'investigació i població en general, **resulta una eina imprescindible, que s'adscriu al dret a defensar els drets humans**, reconegut internacionalment. **L'Estat, per tant, està obligat a reconèixer, garantir i protegir el treball de la societat civil en la defensa dels drets humans.**

10

La **impunitat i les pràctiques revictimitzants** afegeixen al patiment de la violència viscuda la destrucció de creences i valors, així com l'alteració de normes i regles de convivència social. A llarg termini, cronifiquen els efectes psicosocials de les violacions de drets humans, obstaculitzen les formes d'afrontament de les persones supervivents i impedeixen l'evolució dels processos de dol i de memòria que necessiten fer per poder reparar el dany.

amb el suport de:

